

KRAŠTO (IR NE TIK) TAPATYBĘ STIPRINANTI LEIDYBA BIBLIOTEKOSE

Dr. Džiuljeta Maskuliūnienė

Literatūrologė, Šiaulių universiteto profesorė

Pastaruoju metu dažnai ir įvairiuose kontekstuose kalbama apie regioninę politiką, neretai ir apie regioninę kultūros politiką. Pabrėžiama, koks svarbus regionų kultūrinis savarankiškumas, todėl laukiama pačių regionų iniciatyvų. Šiame kontekste svarbiu orientyru tampa tolygios kultūrinės raidos idėja. Džiugu, kad žengtas svarbus žingsnis – Lietuvos kultūros taryba įgyvendina programą „Tolygi kultūrinė raida“, pagal kurią šalies regionai teikia projektų paraiškas įvairiai kultūrinei veiklai finansuoti.

Derėtų pabrėžti, kad regiono kultūros prioritetus gali nusistatyti patys regionai. Pavyzdžiui, Šiaulių kraštui paskelbtos gairės „Tolygios kultūros raidos įgyvendinimo Šiaulių apskrityje 2020–2023 metų prioritetai“ buvo parengtos pačių Šiaulių apskrities regioninės kultūros tarybos narių. Šiame dokumente sakoma: „Programa padės suformuoti tolygiai besivystančią regiono kultūrą, išryškinti regiono identitetą, suformuoti atviro ir kuriančio regiono įvaizdį, įtraukti regiono bendruomenę į kultūros vyksmą, kaip neatsiejamą gyvenimo dalį.“¹

Gairėse skelbiami duomenys apie Šiaulių apskrities infrastruktūrą. Čia akivaizdžiai matyti, kokią didelę kultūros įstaigų dalį sudaro bibliotekos: „Šiaulių apskrityje 2018 m. buvo 267 kultūros infrastruktūros objektai, iš kurių 144 yra bibliotekos, 79 – kultūros centrų infrastruktūros objektai, 39 muziejai ir jų padaliniai. Regione veikė 4 LR kultūros ministerijai pavaldžios kultūros įstaigos: Šiaulių „Aušros“ muziejus, jungiantis 9 padalinius, Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka, Valstybinis Šiaulių dramos teatras, KĮ valstybinis kamerinis choras „Polifonija““²

Iš viso Šiaulių apskrityje esančios 145 bibliotekos neabejotinai yra sukaupusios didelį kūrybinį potencialą, turi gerų idėjų projektams rengti ir pajėgų jiems įgyvendinti.

¹ *Tolygios kultūros raidos įgyvendinimo Šiaulių apskrityje 2020–2023 metais prioritetai / parengė Virginija Šiukšienė ir kiti. Lietuvos kultūros taryba, 2019, p. 33.*

² Ten pat, p. 8.

Viena iš reikšmingų bibliotekinio darbo sričių tampa knygų leidyba. Svarbu, kad leidiniai pasirodo ir regionuose, praturtindami regionų (ir ne tik jų) kultūrą. Šiame kontekste verta prisiminti, kad sovietmečiu knygų leidyba buvo sukoncentruota Vilniuje, o regionų įstaigos, net aukštojo mokslo, leidybos teisės neturėjo.

Šiandien situacija kita. Mažesniuose miestuose ir net miesteliuose leidžiamos knygos, periodiniai leidiniai. Nemažai leidžiama regioninių kultūros žurnalų („Šiaurietiški atsivėrimai“, „Žiemgala“, „Žemgala“, „Padubysio kronikos“ ir kt.)³. Šioje veiklos srityje savo vietą randa ir bibliotekų iniciatyvos.

Štai Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka nuo 2016 m. leidžia kultūrinį bibliotekos žurnalą „Aušros alėja“. Pavadinimas nėra atsitiktinis. „Su Aušros vardu Lietuvoje nuo XIX a. pabaigos siejamas aušrininkų judėjimas dėl lietuviško žodžio, lietuviybės puoselėjimo. Simboliška, kad netoli stovi paminklas kalbos ir kultūros tradicijų kūrėjams – Dalios Matulaitės skulptūra „Aušra“ – rašoma pirmajame leidinio numeryje⁴. Ir pati biblioteka yra įsikūrusi Aušros alėjoje.

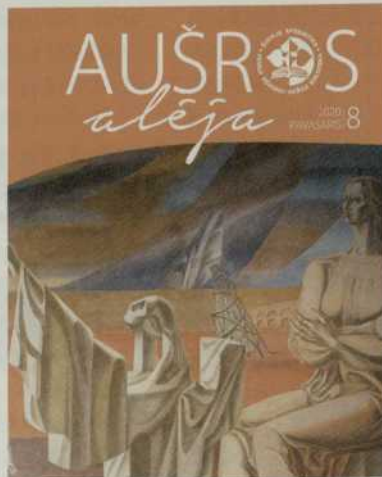
Du kartus per metus – pavasarį ir rudenį – išeinančiame žurnale skaitytojams kvalifikuotai prista-

³ Plačiau apie tokius leidinius ir regioninę kultūros politiką žr. Džiuljeta Maskuliūnienė, Bronius Maskuliūnas. Gimtojo krašto topika žurnale *Šiaurietiški atsivėrimai* – ryškus regioninės savimonės ženklas. Iš: *Lietuviškos spaudos keliai Šiaurės Lietuvoje 1864–1904–2004*. Šiauliai: Saulės delta, 2005, p. 326–337.

⁴ Sveiki. *Aušros alėja*, 2016, Nr. 1, p. 1.

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos leidžiamame žurnale, be skiriamo dėmesio pačios bibliotekos veikai, atspindimi mieste vykstantys kultūriniai ir socialiniai reiškiniai, pamatomi čia gyvenantys ir knygos kultūrą puoselėjantys žmonės, pateikiama įdomios medžiagos iš regiono bibliotekų.

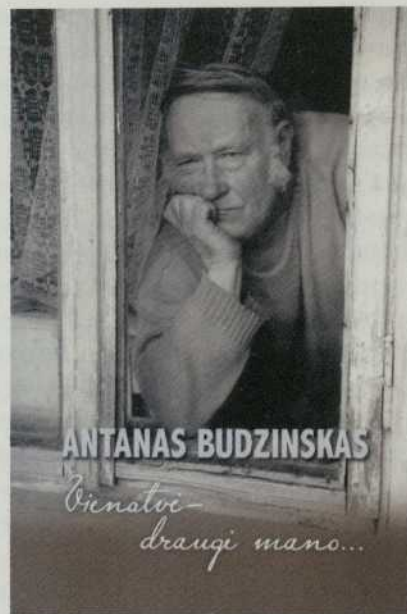
tomi bibliotekos saugyklų turtai, vykdomi projektai, konferencijos, atidaromos parodos. Natūralu, kad žurnale daugiausia vietos skiriama pačios bibliotekos veikai. Tačiau žvelgiama ir plačiau – publikuojami interviu su bibliotekos svečiais (prof. Vyteniu Rimkumi, prof. Kazimieru Župerka, prof. Liudu Mažyliu, rašytoju Valdu Papieviu, žurnaliste, rašytoja Vitalija Morkūniene ir kt.). Įdomi nauja rubrika „Meno kūriniai bibliotekose“. Kadangi bibliotekoje veikia Gerardo Bagdonavičiaus ekslibrisų fondas, nemažai dėmesio skiriama ir su ekslibrisais susijusiai medžiagai. Publikuojama recenzijų, mokslinių literatūros ir kitokių tyrinėjimų. Svarbu, kad leidinyje užčiuopiamas Šiaulių miesto pulsas, jame vykstantys kultūriniai ir socialiniai reiškiniai, pamatomi čia gyvenantys ir knygos kultūrą puoselėjantys žmonės. O „Regiono naujienų“ rubrikoje pateikiama įdomios medžiagos iš regiono bibliotekų.

Arba pavyzdys iš kitos bibliotekos. Šiaulių rajono savivaldybės viešoji biblioteka, paremta Lietuvos kultūros tarybos ir Šiaulių rajono savivaldybės, išleido dvi knygas, skirtas Šiaulių rajono kūrėjams populiarinti. Abu autoriai jau mirę, tačiau žinomi Šiaulių krašte, Šiaurės Lietuvoje. Gerai, kad jų kūryba, išbarstyta rankraščiuose, laikraščiuose, žurnaluose, almanachuose ir kitur, skaitytojus pasieks išsamiomis rinktinėmis.

2019 m. pasirodė Antano Budzinsko (1940–2006) knyga „Vienatvė – draugė mano...“⁵. Leidinyje spausdinama rašytojo kūryba, atsiminimai apie jį, bibliografija. Iš knygos viršelio į skaitytoją žiūri pats autorius – ši Jono Tamulio nuotrauka gerai atspindi ir A. Budzinsko charakterį, ir Šiaulių rajono Šakynos miestelio, kuriam jis gimė, koloritą. Kūrėjo rankraščius išsaugojo Šakynos bibliotekininkė Zina Keturakytė, o ilgainiui buvo nuspręsta rašyti projektą, kurio lėšomis būtų galima finansuoti knygos leidybą. Juk iki šiol

tekoje. Posūkis į biblioteką buvo esminis, gal svarbiausias gyvenime. 1975 m. įgijęs bibliotekininko specialybę, visą laiką (iki 2003 m.) dirbo Šiaulių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Žarėnų filialo bibliotekininku. Pradėjęs dirbti Žarėnuose, gyventi grįžo į gimtąją Šakyną. „Į šiuos kuklius faktus sudėtas visas gyvenimas, apsisukęs ratu: iš Šakynos – į Šakyną“⁶, – apibendrina jo kolega rašytojas Vytautas Kirkutis.

A. Budzinskas, ko gero, dažniau yra minimas kaip poetas (ypač dėl savo garsiojo eilėraščio, virtusio Šakynos miestelio himnu: „Kur beeini, ką bedarai, / Vis tiek mielesnė tau už viską / Šakyna – šiaurės vakarai.“⁷). Šiandien, atsigręžę į jo kūrybos

Gaudamos Lietuvos kultūros tarybos ir savivaldybių finansavimą, regionų bibliotekos gali imtis knygų leidybos, populiarindamos savo krašto rašytojų kūrybą. Šiaulių rajono savivaldybės viešoji biblioteka, išleidusi A. Budzinsko kūrybos rinktinę, suteikė galimybę pažinti jo kūrybą ne tik Šiaurės Lietuvos gyventojams.

⁵ Budzinskas, Antanas. *Vienatvė – draugė mano...* / sud. Rita Nesavitė ir Almantas Šlivinskas. Šiauliai: Šiaulių rajono savivaldybės viešoji biblioteka, 2019. 543, [1] p.

⁶ Vytautas Kirkutis. Kitioniškas žmogus ir jo tamsioji palėpė. Iš: Budzinskas, Antanas. *Vienatvė – draugė mano...* Šiauliai: Šiaulių rajono savivaldybės viešoji biblioteka, 2019, p. 464.

⁷ Antanas Budzinskas. *Šakyna – šiaurės vakarai*. Budzinskas, Antanas. *Vienatvė – draugė mano...* Šiauliai: Šiaulių rajono savivaldybės viešoji biblioteka, 2019, p. 449.

visumą, matome – vertingiausia jos dalis – parašyti trys romanai, vaizduojantys Lietuvos kaimo, mažo miestelio gyvenimą, jo žmones, bėgantį laiką, XX a. istorijos pervartas. Aptariamoje knygoje publikuojami romanai „Paradoksai“ (rašytas 1988–1990 m.) ir „Julija“ (1992–1993 m.). Gaila, kad į knygą nepateko mini romanas „Pasaulio vidurys“ (1991–1992 m.), kitur įvardijamas kaip „Pasaulio centras“, iki šiol liekantis rankraščio pavidalu. „Pasaulio vidurys“ yra tokios pat stilstikos ir plėtoja artimas minėtų dviejų romanų temas. Taigi romanų trilogija, sutelkta vienoje vietoje, būtų geriau atskleidusi A. Budzinsko prozos palikimą. Pridurtina tai, kad bibliotekininkams rengiant panašaus pobūdžio knygas, vertėtų pasikviesti į talką literatūros specialistą, kuris galėtų geriau įvertinti rankraščius, atrinkti vertingiausius kūrinius.

Dėl kūrinių atrankos, kai kurių redagavimo ir net maketo sprendimų galima suabejoti, tačiau turime pasidžiaugti, kad ši kūrybos rinktinė, antroji A. Budzinsko knyga, pasirodė. Be kūrybos, knygoje pateikiamos rašytojo amžininkų – Vytauto Kirkučio, Jono Tamulio, Algirdo Dankiso ir kitų – mintys. Knyga baigiama fotografijų skyriumi ir Ritos Nesavitės parengta bibliografijos rodykle.

2020 m. rudenį Šiaulių rajono biblioteka išleido dar vieną knygą, į kurią sudėti kito Šiaulių krašto šviesuolio darbai. Tai – žurnalisto, fotografo, keliautojo kuršėniškio Algirdo Dankiso (1942–2014) knyga „Pelėdos valanda“⁸. Įdomi paralelė: kaip A. Budzinsko, taip ir šio autoriaus iki šiol tebuvo išėjusi maža knygelė „Ką šlama ašuoatės“ (Šiauliai: Saulės delta, 1995). Dabar skaitytojams pateikiama knyga, kurioje publikuojamas kūrėjo literatūrinis palikimas: kelionių apybraižos, kitų žanrų proza – apsakymai, miniatiūros, dienoraštinio pobūdžio eseistika, taip pat jo darytos fotografijos. Pateikiama išsami bibliografija, sudaryta R. Nesavitės.

Žvejo takais išvaikščiota Žemaitija, aplankyta daugybė tolimų egzotiškų kraštų ežerynų ir pelkynų, kopta į Kaukazo kalnus, žvejota srauniose kalnų upėse. Turiningų žvejybos klajonių patirtis suguldyta kelionių apybraižose (šio žanro kūrinių parašyta daugiausia), kuriose derinamas publicistinis-pažintinis ir meninis pasakojimas.

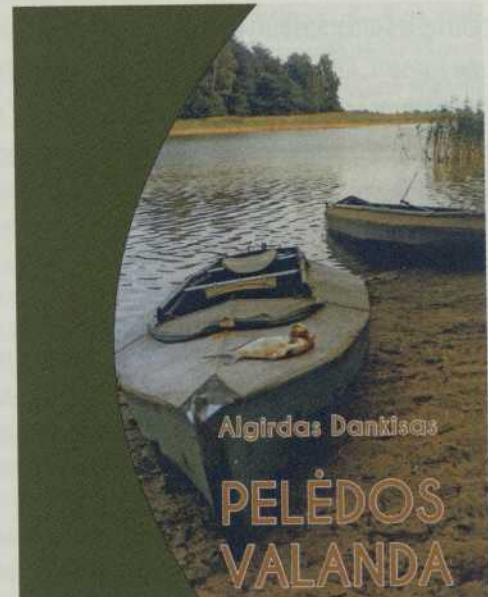
Netikėčiausias ir vertingas A. Dankiso archyvų radinys – eilėraščiai. Keista, kad jie iki šiol visai nebuvo skelbti. Matyt, autorius nedrįso jų rodyti, gal tik patiems artimiausiems žmonėms. Didumą jų sukaupe į vieną segtuvą, pavadintą „Bitkrėslės geria lietu“. (Bitkrėslė, geltonžiedis pievų augalas, ne sykj fiksuotas ir autoriaus fotografijose.) Visi eilėraščiai – be pavadinimo, išskyrus vieną, – „Šilkinis spalvis“. Eilėse, kaip ir prozoje, dominuoja gamtos tema.

⁸ Dankisas, Algirdas. *Pelėdos valanda*: kūrybos rinktinė / sud. Džiuljeta Maskuliūnienė. Kuršėnai: Šiaulių rajono savivaldybės viešoji biblioteka, 2020. 528 p.

Tai – gamtos impresijų, drauge ir gamtos filosofijos poezija. Ryškūs ir kiti motyvai – bėgančio laiko, vienišumo, atsėlinančios senatvės. Kai kuriuose tekstuose iškyla Lietuvos istorijos tema, nors kultūrinių realiųjų, intertekstų A. Dankiso poezijoje nėra daug.

Atskiras knygos skyrius skirtas autoriaus fotografijoms. Keliaudamas po tolimus kraštus ir Lietuvą, A. Dankisas labai daug fotografavo. Jam sekėsi atrasti įdomių kadru, turėjo akį, kaip pasakytų žmonės.

„Gamtoje aš stengiausi išausti žodžių peizažus“, – rašo A. Dankisas. Kiekvienas skaitytojas ir žiūrovas gali atrasti jam gražiausią, artimiausią pasakojimą, peizažą, pasidžiaugti, jo nuomone, poetiškiausia fotografija. Svarbiausia, kad šio autoriaus kūrybinis palikimas yra aktualizuojamas, įtraukiamas į kultūrinę apyvertą, iškeliami dėmesio verti literatūros, fotografijos darbai. Šiaulių rajono bibliotekos interneto svetainėje galima pamatyti virtualią parodą „Algirdo Dankiso žodžių ir vaizdų takais“, kuri vaizdžiai pristato naują knygą (<https://srsvb.lt/algirdo-dankiso-zodziu-ir-vaizdu-takais/>).

Šioje žurnalisto, fotografo, keliautojo A. Dankiso knygoje kiekvienas skaitytojas gali atrasti jam gražiausią, artimiausią pasakojimą, poetiškiausią fotografiją.

Kuo tolygiau regionų kultūrinės iniciatyvos pasiskirsčiusios po visą Lietuvą, kuo „tirštesnis“ regionų kultūrinis gyvenimas, tuo turtingesnė ir visa Lietuva. Leisdamos savo krašto talentingų kūrėjų darbus ar prasmingus periodinius leidinius, bibliotekos padeda geriau išryškinti regionų identitetą, kelia periferijos – miestelių ir kaimų – vertę, net ir tų pačių vietovių gyventojų akyse. Antai Šakynoje sukurti bibliotekininko Antano Budzinsko romanai peržengia Šiaurės Lietuvos ribas – tai geriausias įrodymas, kad savo krašto kūrėjus reikia iškelti ir parodyti. Tiek saviškiams, tiek visos Lietuvos žmonėms.